

використанню конструкторсько-технологічного підходу під час викладання названих дисциплін, який є передумовою використання проектно-технологічного підходу у трудовому навчанні. Це можна пояснити тим, що невизначено змістовні та процесуальні компоненти даного підходу, деякі викладачі не розуміють можливостей предмета у цьому аспекті та не мають методичного забезпечення такої діяльності.

Тому перед науковцями постають завдання спрямовані на виявлення умов, що впливають на реалізацію конструкторсько-технологічного підходу у підготовці майбутніх вчителів трудового навчання та визначення науково-обґрунтованого змісту та методики викладання професійно-орієнтованих та фахових дисциплін на цій основі.

Відповідно до цього на інженерно-технологічному факультеті Херсонського державного університету у 2004 році створено науково-дослідну лабораторію “Методика формування конструкторсько-технологічних знань та вмінь учнівської молоді”. Основними напрямками дослідницької роботи цієї лабораторії визначено:

- аналіз та узагальнення наявного науково-методичного матеріалу з проблеми оптимізації сучасної політехнічної освіти, трудового виховання та формування творчого ставлення до праці у загальноосвітній та вищій школах;
- розробка та впровадження у навчальний процес системи творчих технічних задач для формування у студентів конструкторсько-технологічних знань та вмінь під час вивчення ними дисциплін технічної та методичної спрямованості;
- вибір способів активізації конструкторсько-технологічної діяльності студентів у процесі аудиторних занять, самостійної та гурткової роботи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дідух В.О., Левченко Г.Є., Сидоренко В.К., Терещук Б.М., Тхоржевський Д.О. Проект Державного стандарту загальної середньої освіти в Україні і освітня галузь “Технології”. – К.: Генеза, 1997. – 29с.
2. Качнев В.И. Обучение конструированию на уроках труда. – М.: Просвещение, 1976. – 158с.
3. Сидоренко В.К. Проектно-технологічний підхід як основа оновленого змісту трудового навчання школярів //Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – №1. – С.2–4.

УДК 37. 046. 16

Л.А. Гончаренко

ДО ПИТАННЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Глобалізація світу, зміна технологій, перехід до інформаційного середовища, інтернаціоналізація різних сфер людського життя тощо ставлять сьогодні перед суспільством низку нагальних проблем. Однією з них є подолання негативу в стосунках між людьми, які належать до різних расових, етнічних, культурних, релігійних груп.

Пошук вирішення цієї проблеми визначається увагою до питань людей та їх взаємин з іншими в умовах культурного плюралізму.

Українське суспільство сьогодні складається з представників різних народностей, релігійних напрямків, тому для нього особливо актуальною і необхідною є підготовка індивідів до міжкультурного діалогу. Забезпечити таку підготовку має система освіти, яка в свою чергу потребує висококваліфікованих педагогів, які були б здатні доносити до вихованців ідеї полікультурності.

Метою статті є розкриття рівня готовності вчителів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища.

Проблема готовності педагогів до діяльності в психолого-педагогічній літературі не нова, вона набула важливого значення ще в кінці XIX – на початку XX століття. В різні роки

її розглядали Б.Ананьєв, С.Рубінштейн, Д.Узнадзе, Л.Кондрашова, Г.Костюк, О.Абдулліна та ін. Питання полікультурності набули актуальності в кінці ХХ – на початку ХХІ століття. Спочатку воно активно досліджувалося закордонними науковцями: Дж.Бенкс, М.Хінт, В.Матіс, Г.Дмитрієв, В.Мирошніченко, В.Подобєд та ін. Згодом цю проблему розглядали вітчизняні вчені: Л.Голік, М.Красовицький, Г.Левченко, Т.Клинченко та ін.

Формувати полікультурність у кожної особистості покликані педагоги, які працюють у різних навчальних закладах: від дошкільних до інститутів післядипломної освіти. Відповідно, вчителям необхідно набути належного рівня готовності до професійної діяльності в багатокультурному середовищі.

Аналіз наукової літератури показує, що до проблеми готовності вчені підходили по-різному. Психологи розглядали її в три етапи, які дослідив А.Ф.Ліненко. На першому, на його думку, вивчали готовність “у зв’язку з проникненням у психічні процеси людини”, тому в цей час і сформувалося “розуміння готовності як настанови”; на другому етапі вивчення, проблему пов’язували із “стійкістю людини до зовнішніх та внутрішніх впливів”; на третьому – готовність переплітали, на переконання А.Ф.Ліненка, з “емоційно-вольовим та інтелектуальним потенціалом особистості, щодо конкретного виду діяльності” [3, 126].

Таким чином, у психологічній науці готовність до професійної діяльності розглядається як: психічна установка (Д.Н.Узнадзе, А.С.Прангішвілі та ін.); здібності людини (С.А.Рубінштейн, Б.Г. Ананьєв, Н.Д. Левітов та ін.); психологічний стан (М.І. Дьяченко, Л.А. Кандибович, Н.Д.Левітов та ін.); нахил (Л.І.Уманський) тощо.

Із введенням М.Дьяченком та Л.Кандибович терміна “психологічна готовність до діяльності” з’являється ціла низка праць у межах загальної психології, психології праці, інженерної психології тощо. А найґрунтовніше досліджене дане поняття у галузі педагогічної психології.

Проблемою готовності до педагогічної діяльності переймалися педагоги-класики: Я.Коменський, А.Макаренко, В.Сухомлинський, К.Ушинський. Серед сучасників вагомий внесок у розробку проблеми внесли: О.Абдулліна, Л.Кондрашова, Н.Кузьміна, О. Мороз, В.Сластьонін, А.Щербаков, Г. Костюк та багато інших.

Звичайно межі статті не дають можливості глибоко проаналізувати погляди всіх науковців на цю проблему, тому зазначимо, що на готовність до діяльності як серед психологів, так і серед педагогів не було одностайної думки, оскільки кожен з них вирізняв і розглядав той аспект, який сам вважав головним. Але, незважаючи на розбіжність думок, майже всі науковці визначають, що готовність є цілісною системою, яка має свою структуру. У психолого-педагогічній літературі така цілісність подається як сукупність якостей, властивостей та станів людини, які допомагають їй виконувати професійну діяльність.

Різнібічні підходи щодо розуміння “готовності” породили і різноманітність у поглядах на її складові.

М.Дьяченко та Л.Кандибович у структурі професійної готовності, як складного психологічного утворення виділяють наступні компоненти: мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий, оціночний [1].

Л.Кондрашова у своєму дослідженні подає такі структурні одиниці: мотиваційний, (стремління займатися педагогічною діяльністю); морально-орієнтаційний (професійний обов’язок, любов до дітей, такт тощо); пізнавально-операційний (педагогічний кругозір, сприйняття, пам’ять, уява, мислення тощо); емоційно-вольовий (здатність управляти емоціями); психофізіологічний (працездатність, активність, саморегуляція, врівноваженість тощо); оцінний (вміння оцінити рівень своєї професійної підготовки) [2].

А.Деркач, Л.Орбан подають своє бачення структури готовності: мотиваційний – позитивне ставлення до певного виду діяльності, бажання ним займатися; когнітивний – наявність необхідних знань, уявлень; гностичний – володіння способами та прийомами, що необхідні в даному виді діяльності; емоційно-вольовий – самоконтроль, здатність відчувати задоволення від роботи; оцінний – самооцінка своєї професійної діяльності [6, 49].

Отже, незважаючи на те, що подані вище підходи до структурних складових готовності, вказують на різнобічність думок, одностайними вчені є у виділенні мотиваційного компонента. І це не даремно, оскільки зацікавленість певним видом діяльності, інтерес до неї “охоплює всі сфери психічного життя людини, стимулює її пізнавальні та емоційні функції, активізуючи особистість, спонукаючи до діяльності” [6, 32]. Звичайно, ця складова супроводжує людину на будь-якому етапі готовності, бо якщо особистість не втратила до роботи інтерес, вона буде прагнути до удосконалення.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що готовність до педагогічної діяльності є цілісним утворенням, яке має низку структурних компонентів, які взаємопов’язані і взаємозалежні.

Проаналізувавши погляди науковців на проблему готовності педагогів до діяльності, її структуру, варто звернутися до розгляду рівня такої готовності в умовах полікультурного середовища. Щоб збагнути такий рівень нами було проведено анкетування, під час якого було з’ясовано, що 70% респондентів-педагогів не тільки не готові до праці в таких умовах, а й не мають чіткого уявлення про таке середовище (у опитуванні брали участь як молоді педагоги, так і досвідчені). Однією з причин цьому є недостатня увага вищих навчальних закладів до даної проблеми. Тому на сучасному етапі виникає необхідність формування рівня готовності освітян до діяльності у багатокультурному середовищі через систему післядипломної освіти, бо саме вона сприяє удосконаленню кваліфікаційного рівня вчителів.

Ми погоджуємося із вченими, які головним структурним компонентом готовності виділяють – мотиваційний. Він дає можливість учителю усвідомити значущість виконання певного виду діяльності, зокрема праці в умовах полікультурного середовища, сформулювати позитивне ставлення до нього, бажання та потребу до його здійснення. Цей компонент тісно пов’язаний із структурними одиницями готовності і є рушійною силою діяльності.

У статті ми будемо опиратися на класифікацію, яку подають А.Деркач, Л.Орбан.

Проведене нами анкетування вчителів свідчить про недостатню мотивацію щодо діяльності в умовах культурного плюралізму. У зв’язку з цим вважаємо за доцільне в інститутах післядипломної освіти під час курсової перепідготовки запровадити спецкурси, діяльність яких допомогла б педагогу усвідомити середовище, в умовах якого він має працювати. На заняттях мають подаватися знання (когнітивний компонент) про полікультурність. Такі знання допоможуть: по-перше, розібратися у термінології (культура, полікультурність, мультикультурність, культурний плюралізм тощо), яку, як показало анкетування, педагоги неправильно розуміють; по-друге, збагнути те, що кожна людина полікультурна, незважаючи на суспільство, в якому вона формувалася і виховувалася; по-третє, усвідомити те, що освітяни є носіями ідей багатокультурності, які вони мають передати молодому поколінню.

Два вищезазначені компоненти (мотиваційний і когнітивний) тісно пов’язані, оскільки без необхідних уявлень, знань збудити інтерес до діяльності і бажання нею займатися дуже складно.

Отже, наявність знань про полікультурність сприятиме мотивації педагога до діяльності.

Подати знання про полікультурне середовище, збудити в учителів мотивацію можливо не лише через запровадження у систему перепідготовки педагогів спецкурсів, а й через ті навчальні дисципліни, які вже викладаються: філософію, соціологію, культурологію, психологію тощо. Кожна з цих наук певною мірою торкається питань багатокультурності. Наприклад, психологія вивчає проблеми міжкультурної взаємодії, зокрема готує осіб до взаємодії; філософія досліджує циклічні теорії культурного розвитку тощо. Отже, подаючи знання про полікультурність у межах різних дисциплін, доречно наголошувати на тих моментах, які стосуються культурного розмаїття та взаємодії між представниками різних етнічних груп.

Таким чином, подані знання на заняттях спецкурсів та при викладанні різних дисциплін, що вивчаються в інститутах післядипломної освіти, допоможуть учителю набуту

полікультурної грамотності, яка полягає у оволодінні знаннями про основні ідеї, принципи, завдання багатокультурності, про особливості міжкультурного та міжнаціонального спілкування, яке базується на толерантності, у виробленні умінь розбиратися у соціальних проблемах свого суспільства, світу [4]. Така грамотність забезпечить когнітивний компонент готовності педагогів до діяльності.

Маючи необхідні знання і бажання їх передавати, учитель має оволодіти способами, методами, прийомами їх реалізації (гностичний компонент). Здобути необхідні навички можливо під час занять з методики, а також у процесі самоосвіти. Остання є важливішою, оскільки, здобувши інформацію про ту чи іншу технологію, вчитель має пристосувати її до своєї діяльності. Зокрема, маючи знання про полікультурність, педагог сам шукає ту методику, яка була б прийнятною і ефективною у здійсненні діяльності.

Важливою складовою готовності до праці в умовах полікультурного середовища є емоційно-вольовий компонент. Його властивість полягає в умінні вчителя контролювати свої емоції. Такий контроль важливий, оскільки, працюючи в умовах культурної багатоманітності, кожен освітянин має вміти вести діалог, сприяти міжетнічним контактам, бути толерантним, вміло розв'язувати конфлікти, правильно оцінювати ситуації тощо. Педагог власним прикладом має показати позитив у взаємодії з іншими людьми і організувати навчально-виховний процес як діалог носіїв різних культур.

Останній компонент готовності – оцінний. Він не менш важливий ніж перераховані вище, оскільки дає можливість педагогу оцінити свою професійну діяльність, від такої оцінки залежатиме подальше удосконалення професійної майстерності. Учитель сам корегує свою діяльність, оновлює знання відповідно до вимог часу, запроваджує інноваційні освітні технології у навчально-виховний процес тощо. Від об'єктивної самооцінки буде залежати рівень готовності педагога до професійної діяльності.

В інститут післядипломної освіти приходять вчителі, які мають відповідний рівень готовності, тому завдання його – удосконалити всі структурні одиниці готовності відповідно до потреб, які ставить сучасне суспільство.

Таким чином, рівень готовності вчителів до педагогічної діяльності у полікультурному середовищі значною мірою залежить від організації науково-методичної роботи у вищих навчальних закладах.

Подана стаття не вичерпує всієї проблеми, тому виникає необхідність у подальшому ґрунтовному її дослідженні, зокрема: розробка критеріїв оцінки готовності, вивчення полікультурності різними навчальними дисциплінами, розробка ефективної методики вивчення питань полікультурності, розробка методичних рекомендацій для вчителів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психологические проблемы готовности к деятельности. – Минск, 1976. – 176 с.
2. Кондрашова Л.В. Морально-психологична готовність студентів до вчительської діяльності. – К.: Вища школа. – 1987. – 54 с.
3. Ліненко А.Ф. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С.125–132.
4. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики (Монографическая серия. Научный редактор – директор ИОВ РАО докт. пед. наук В.И.Подобед). В 4-х томах. – Екатеринбург, 2000. – Том 2. – Кн. – 2. – С.93–127.
5. Узнадзе Д.Н. Экспериментальные основы психологии установки. – Тбилиси: Изд-во Академии наук Грузинской ССР, 1961. – 210 с.
6. Штельмах Г.Б. Про морально-психологічну готовність старшокласників до вибору педагогічної професії // Рідна школа. – 1991. – № 11. – С.31–33.